

Eline Zenner is postdoctoraal onderzoeker aan KU Leuven, waar ze de invloed van vreemde talen op het Nederlands bestudeert met speciale aandacht voor de verspreiding van het Engels. In haar onderzoek combineert ze inzichten uit cognitieve linguïstiek, contactlinguïstiek en corpuslinguïstiek. Haar voornaamste doel is om variatie in ontleenbaarheid en het proces van ontleening beter te begrijpen. Hiertoe introduceert ze onder meer inferentiële statistiek en experimentele methodes in het huidige leenwoordonderzoek.

eline.zenner@arts.kuleuven.be

Taalwerk

You say potato, I say patatje

Eline Zenner

Omdat de krant er niet doorkwam, las ik deze ochtend dan maar de achterkant van de doos ontbijtgranen. Een nest saaie informatie over de voedseldriehoek in onze twee landstalen. En een prentje van het speelgoedje dat je ergens binnenin de doos kan vinden, als je maar lang genoeg schrokt. En naast het prentje een paar Engelse slagzinnen die aangeven hoe hip en geweldig het speeltje wel is. Nederlands voor de saaie kost, Engels voor wat cool is. Zo lijkt het tegenwoordig altijd wel te gaan. Maar is dat ook zo? Waarom en wanneer gebruiken we het Engelse woord als er Nederlandse alternatieven voorhanden zijn, is de invloed van het Engels de laatste decennia zo sterk toegenomen als de goegemeente beweert en wie zijn die onverlaten die al dat Engels gebruiken? Dit zijn de belangrijkste vragen waar we hieronder een antwoord op proberen formuleren aan de hand van analyses van drie verschillende datasets.

De opmars van het Engels

Iedereen praat erover – al dan niet met afkeer en een diepgewortelde angst voor de nakende dood van het Nederlands: het Engels is een wereldtaal geworden en valt niet meer weg te denken uit onze moderne samenleving. Opvallend is daarbij dat die wereldtaal zich op twee verschillende manieren verspreidt. Ten eerste is het Engels het communicatiemiddel bij uitstek voor internationale contacten. Vooral in het bedrijfsleven en in de academische wereld worden hele gesprekken in het Engels gevoerd, vaak zonder dat er moedertaalsprekers van het Engels aanwezig zijn. Dit noemen we de macroverspreiding van het Engels. Daarnaast is er ook microverspreiding: het Nederlands wordt doorspekt met een boel Engelse leenwoorden en –uitdrukkingen (bv. *computer, not amused*). Voor beide gebruiken van het Engels is de algemene opinie duidelijk: het gaat van kwaad naar erger. Steeds meer mensen gebruiken steeds meer Engels in steeds meer situaties. Maar klopt dat aanvoelen? Kunnen we de toename van het Engels staven met cijfers?

Daartoe moet er eerst en vooral relevant diachroon materiaal verzameld worden. Het is vooral uitdagend om materiaal op te sporen dat ons toelaat om zowel de macro- als de microverspreiding van het Engels in kaart te brengen. Dit kan aan de hand van personeelsadvertenties. Zoals te zien is in Figuur 1 en 2 treffen we zowel advertenties aan die volledig in het Engels zijn opgesteld (macroniveau), als Nederlandstalige advertenties waarin Engelse leenwoorden worden gebruikt (microniveau). Daarbij vormen vacatures dankbaar materiaal voor de verzamelaar: personeelsadvertenties bestaan al jaren, en worden vaak samen gebundeld in een welbepaald tijdschrift of katern.

A. Schulman

A. Schulman is a leading international supplier of high-performance plastic compounds and resins, which are used as raw materials in a variety of markets. Headquartered in Ohio (USA), A. Schulman employs approx. 2.400 employees and has 14 manufacturing facilities in North America, Europe, Mexico and Asia-Pacific Region. In 2003 consolidated turnover was over 1.1 billion USD. For its European coordination centre based in **Borssem** we are currently looking for a (m/f):

Financial Analyst (PHH/1506)

The function: • You report to the European Finance & IT Director • You review and analyse the statutory reporting of several local and/or international group companies • You are in charge of posting the USGAAP adjustments and of making some preparatory work for the consolidation • You are responsible for the USGAAP reporting • You coordinate the planning & forecasting process • You keep close contact with the local accounting departments • You carry out several ad hoc projects (e.g. investment analysis, support with regard to cost price calculation etc.) • You liaise with local auditors and follow up internal control memorandums.

Profile: • You have obtained ideally a university degree in Economics or min. A1 Accounting • You have min. 5 years of relevant experience, ideally a combination of external audit and financial analysis in an international environment • You are fluent in English and have a working knowledge of French and/or German • You have at least a basic understanding of USGAAP • You are IT and ERP-literate (experience with BPCS, Cognos and Hyperion is an asset) • You have an analytical and critical mind • You are communicative, down-to-earth, hands-on, assertive, stress resistant, flexible and you have respect for deadlines • You fit in a multicultural environment.

Interested candidates are invited to send their detailed curriculum vitae to **ROBERT HALF FINANCE & ACCOUNTING** (a division of **ROBERT HALF BELGIUM N.V./S.A.**), for the attention of **Hiide Hilgert, Mechelsesteenweg 34, bus 11, 2018 Antwerpen (tel. 03 241 14 30 - fax 03 241 14 39) - e-mail: antwerp@roberthalf.be, quoting the reference (PHH/1506).**

www.roberthalf.be

ROBERT HALF FINANCE & ACCOUNTING
Specialized Recruitment
A division of Robert Half Belgium N.V.

Brussels • New York • Frankfurt • San Francisco • Paris • Toronto • Amsterdam • Montreal • London • Sydney

Committed to excellence

Figuur 1

Zo is er *Intermediair* in Nederland, en *Vacature* in Vlaanderen. Voor dit onderzoek werden meer dan 13.000 personeelsadvertenties verzameld die tussen 1989 en 2008 in deze weekbladen verschenen. Om de evolutie in de frequentie van het Engels op te tekenen werd taalkeuze gecodeerd. Voor het macroniveau gingen we na of een advertentie helemaal in het Engels werd opgesteld. Voor het microniveau is de vraag of er in een Nederlandstalige advertentie Engelse woorden werden gebruikt om de functietitel op te smukken. Via deze taalcodering kunnen we nagaan of er de laatste decennia een stijging plaatsvond in het percentage Engelse advertenties.

anaXis bouwt informatiesystemen gebaseerd op internet- en database- technologie. Tal van nieuwe projecten doen ons zoeken naar een

Communicatieve Senior Software Engineer

Als voortrekker binnen onze afdeling internetontwikkelingen zal je instaan voor de uitbouw van ons .NET-aanbod. We vragen een universitaire opleiding met nadruk op informatica en ervaring met programmatie en het coachen van teams. Zie een gedetailleerde functiebeschrijving op www.anaxis.be.

Solliciteer bij voorkeur via onze website!

ilgatlaan 23 - 3500 Hasselt - www.anaxis.be

anaXis

Figuur 2

De resultaten laten zien dat in de periode 1989-1995 slechts 2.8% (of ongeveer 1 op 35) van de advertenties helemaal in het Engels werd opgesteld. Minder dan twee

decennia later, in de periode 2005-2008, vinden we vier maal meer Engelse advertenties: 12.5% (of 1 op 8) van de advertenties verschijnt helemaal in het Engels. Voor het microniveau zien we een gelijkaardige verviervoudiging. Waar in 1989-1995 14.3% van de Nederlandstalige advertenties Engelse woorden bevatte in de functietitel, komen we tien jaar later aan 53.8%: meer dan de helft van de advertenties bevat Engelse leenwoorden.

Wanneer we de data in meer detail bekijken, valt op dat deze sterke stijging gekoppeld kan worden aan een hoog gebruik van het Engels in enkele specifieke bedrijfssectoren: informatietechnologie, consultancy en human resources. Dit zijn natuurlijk net sectoren die sterk gericht zijn op ontwikkelingen in de Anglo-Amerikaanse wereld, wat het gebruik van het Engels mee kan verklaren. Vooral voor het microniveau speelt dit een rol: met nieuwe producten uit de IT-sector die ons land binnenkomen, komt vaak ook een nieuw Engels leenwoord mee (bv. *tablet*). In zulke gevallen is het gebruik van het leenwoord haast niet te vermijden. Maar dat is natuurlijk niet altijd het geval...

Je bent mijn boezemvriend, mijn zielsvriend, mijn soulmate

Er zijn best wat leenwoorden waar een Nederlands alternatief voor bestaat. Zo hoef je het niet te hebben over *hooligans*. Je kan die agressieve nozems ook *voetbalvandalen* noemen. Of je kan je overwerkte collega een *arbeidsmaniak* noemen in plaats van een *workaholic*. Of je *soulmate* je *boezemvriend*.

Wat in dit lijstje voorbeelden meteen opvalt, is dat niet alle vermelde Nederlandse termen even courant zijn. Er is variatie in de mate waarin ze weerwerk bieden tegen de Engelse term: soms is het Nederlandse woord populairder dan het leenwoord, soms omgekeerd. Hoe kunnen we die variatie verklaren?

woorden gebruikt in het Nederlands	frequentie in corpus	relatieve frequentie
backpacker	425	31.1%
rugzakker	441	32.3%
rugzaktoerist	501	36.6%

Tabel 1

Om deze vraag te beantwoorden starten we met een lijst van 150 Engelse persoonsaanduidende nomina (zoals *dandy*, *chicken*, *ghostwriter*) waar in het Nederlands alternatieven voor bestaan (respectievelijk *saletjonker*, *bangerd*, *schaduwschrijver*). Voor elk van de leenwoorden kijken we in een krantencorpus van Nederlandse en Vlaamse kranten, dat meer dan 1 miljard woorden bevat, na hoe vaak de term wordt gebruikt. Hetzelfde doen we voor de Nederlandse alternatieven. Het succes van de verschillende termen definiëren we vervolgens als de relatieve voorkeur voor de term, vergeleken met de mogelijke alternatieve uitdrukkingen. Zoals

te zien is in Tabel 1, werd het succes van *backpacker* bijvoorbeeld vastgelegd op 31 procent (425 attestaties voor *backpacker* gedeeld door 1367 – het totaal aantal vindplaatsen van de drie termen). Op dezelfde manier berekend, ligt het succes van *hooligan* op 94 procent, zowat drie keer hoger dan dat van *backpacker*.

In een poging om de variatie in percentages van de verschillende anglicismen te verklaren verzamelden we een hoop kenmerken van de leenwoorden, van de Nederlandse alternatieven en van het concept dat door de termen wordt uitgedrukt. Die kenmerken correleerden we met de berekende succesmaat. We overlopen hier kort de vier belangrijkste correlaties.

De belangrijkste factor voor het verklaren van de geattesteerde variatie is lexicale leemte. Wanneer het Engelse leenwoord in het Nederlands werd geïntroduceerd om een nieuw concept te benoemen (bv. *workaholic* of *webmaster*), zal het berekende succes hoger liggen dan wanneer het Engelse leenwoord opdook als alternatieve benaming voor een concept dat al door een Nederlandse term kon worden benoemd (zoals *loner*, een alternatief voor *eenzaam*). Ook al werd later *arbeidsmaniak* geïntroduceerd als alternatief voor *workaholic*, het feit dat het Engelse woord er eerst was om je overwerkte vriend te benoemen, zorgt ervoor dat het anglicisme altijd een streepje voor heeft.

Ook de leeftijd van het leenwoord speelt een rol: hoe ouder het leenwoord, hoe hoger het succes. De verklaring voor dit patroon is eenvoudig. Nieuwe woorden hebben tijd nodig om zich in te burgeren. Hoe ouder het woord, hoe meer het zich in het Nederlands heeft kunnen verankeren en hoe meer succes het dus zal kennen. Zo doet *dandy* (ontleend in 1832) het bijvoorbeeld beter dan *chicken* (ontleend in 2000).

Een volgende, meer stilistische factor heeft te maken met de relatieve lengte van het anglicisme. Het meeste succes vinden we voor Engelse leenwoorden die minder lettergrepen hebben dan de alternatieven die ervoor in omloop zijn (bv. *bellboy* versus *piccolo*). Tot slot zien we een duidelijk effect van het lexicale veld waartoe de termen behoren. Aansluitend bij de resultaten van het onderzoek op de personeelsadvertenties, zien we ook hier dat vooral media en IT gevoelig zijn voor Engelse invloed. Anglicismen uit dit terrein (bv. *hacker*, *royaltywatcher*) worden doorgaans vaker gebruikt dan de Nederlandse alternatieven. Ook termen die te maken hebben met sport en ontspanning doen het goed (bv. *cheerleader*, *keeper*). Relatief gesproken vinden we het minste succes voor krachttermen. Termen als *bitch* of *asshole* hebben het moeilijk om op te boksen tegen Nederlandse varianten als *teef*, *kreng* of *lul*. Dat het bekende *bitch* het niet zo goed doet, lijkt misschien weinig intuïtief. Vermoedelijk heeft een en ander te maken met de onderzochte data: krantentaal is niet meteen representatief voor spontaan taalgebruik, waar krachttermen toch het vaakst voorkomen.

Let's get ready to rumble

Dat brengt ons bij onze laatste vraag, en onze laatste dataset. Wie zijn nu precies de onverlaten die zo graag Engels gebruiken? Om deze vraag te beantwoorden, richten we ons op uitroepend taalgebruik. Omdat een corpus met dergelijk materiaal niet echt voorradig is voor het Nederlands, gingen we zelf aan de slag.

Specifiek verzamelden we alle uitroepen uit drie seizoenen van de reality-TV-show *Expeditie Robinson*. Dit programma hoort binnen reality-TV tot het subgenre van de gamedoc: ongeveer achttien deelnemers moeten zien te overleven op een (zogezegd) onbewoond eiland. Daarbij nemen ze het geregeld tegen elkaar op in fysieke en intellectuele proeven. Aan het einde van elke aflevering is er een eilandraad, waarbij één van de deelnemers naar huis wordt gestemd. Wie het tot het einde van het programma volhoudt, wint de titel van Robinson van dat jaar. Aangezien de deelnemers van verschillende sociale achtergronden komen (dit in tegenstelling tot andere realityprogramma's als *The Bachelor* of *Temptation Island*), vormt het programma een interessante bron voor sociolinguïstische analyses. Daarbij worden ze in het programma in een heleboel verschillende sociale omstandigheden geplaatst, van formeel (de eilandraden) naar informeel (ontspanning op het eiland) en van individueel (videodagboekfragmenten) tot in groep (de wedstrijdmomenten). Al deze factoren kunnen mee in rekening gebracht worden in de zoektocht naar de typische kenmerken van sprekers die graag Engels gebruiken.

De ongeveer duizend uitroepende zinnen die we in de drie seizoenen terugvonden, werden manueel getranscribeerd. Zoals in de voorbeelden hieronder te zien is, vinden we zowel uitroepen met als uitroepen zonder Engelse elementen.

- (1) Mohammed: maar toch wil ik jullie uitnodigen dezen avond op ons feestje.
Frank: zo verschietel!
- (2) Carl: geef is één één voorbeeld van wa gij wel doe?
Meredith: **jesus** jonge seg tis daarom da'k er nog in zit!

Van de 1190 uitroepen zijn er 198 (of ongeveer 1 op 6) die Engelse elementen bevatten. Wanneer we nagaan welke kenmerken de sprekers van deze 198 uitroepen gemeen hebben, zien we dat Engels meer wordt gebruikt door jongere dan door oudere deelnemers. Verder gebruiken mannen meer Engels dan vrouwen. Ook opleiding speelt een rol: hoe hoger de opleidingsgraad, hoe meer Engels wordt gebruikt. Tot slot zien we dat deelnemers die in stedelijke omgevingen leven meer Engels gebruiken dan de deelnemers uit meer rurale omgevingen.

Ook de emotionele huishouding van de spreker speelt een rol. Wanneer de spreker negatieve emoties wil uitdrukken, zal hij sneller naar Engels grijpen dan wanneer hij positieve emoties wilt uitdrukken. Wanneer we de data in meer detail bekijken, zien

we dat dit een rechtstreeks gevolg is van de populariteit van de woorden *shit*, *fuck* en *damn*. Deze staan in voor 51 van de 227 Engelse uitdrukkingen die we in de dataset terugvinden.

Naast deze krachttermen zijn ook vaste verbindingen populair: de deelnemers nemen vaak hun toevlucht tot bekende Engelse uitdrukkingen.

(3) Judge: oh ***what a day***, de zege heeft gevierd vandaag!

We zien zelfs dat vrijwel alle Engelse fragmenten die uit meer dan één woord bestaan zulke vaste, idiomatische verbindingen zijn. Slechts 22 meer-woord-uitdrukkingen werden spontaan gecreëerd door de sprekers, en kunnen als echte traditionele codeswitches geklasseerd worden. Dus hoe graag we ook Engels gebruiken in ons Nederlands, echt intens worden de twee talen nog niet gemixt. Vooralsnog durven we dan ook stellen: wees niet bang, het Nederlands is nog lang niet dood.